

6. Лень В.В. Осудність у кримінальному праві і законодавстві : монографія / Передм. д.ю.н., проф. Ю.М. Антоняна. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2008. 180 с.

7. Проєкт Кримінального кодексу України : контрольний текст (станом на 15.10.2021 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2021/10/19/1-kontrolnyj-tekst-proektu-kk-18-10-2021.pdf>.

8. Римский статут международного уголовного суда : совершен 17 июля 1998 г. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.

9. Федорчук І.М. Вчинення злочину особою, що перебуває у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів, як обставина, що обтяжує покарання. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2009. № 3. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsvy/03_2009/09fimsop.pdf.

Левченко Аліна Володимирівна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
факультету міжнародної торгівлі і права
Київського національного торговельно-
економічного університету

Науковий керівник: Шведова Ганна

Леонідівна, доцент кафедри правового
забезпечення безпеки бізнесу Київського
національного торговельно-економічного
університету, кандидат юридичних наук

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ ЗІ ЗМІНОЮ ОБСТАНОВКИ

Усім відомо, що логічним наслідком скоєння правопорушення є покарання, яке держава застосовує до особи, що скоїла протиправне діяння. Зокрема покарання, передбачені Кримінальним кодексом, є найбільш суворими, оскільки це єдина галузь, що декларує такий вид покарання, як позбавлення волі. Проте, його можна уникнути на цілком законній підставі, якщо особу буде звільнено від кримінальної відповідальності.

Якщо особа звільняється від кримінальної відповідальності, це означає, що держава відмовляється застосовувати до неї покарання, передбачені Кримінальним кодексом України, і суд закриває кримінальну справу. Але можливе таке звільнення лише у певних випадках, що передбачені кримінальним законодавством.

Відповідно до розділу IX Кримінального кодексу України (далі КК) про звільнення від кримінальної відповідальності таких підстав є п'ять: 1) у зв'язку з дійовим каяттям; 2) у зв'язку з примиренням винного з потерпілим; 3) у зв'язку з передачею особи на

поруки; 4) у зв'язку із зміною обстановки; 5) у зв'язку із закінченням строків давності [1, ст. 45–49].

Стаття 48 кримінального закону визначає, що основними умовами для звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки є: характеристика діяння як кримінального проступку чи нетяжкого злочину (ст. 12 КК), відсутність повторності кримінального правопорушення (ст. 32 КК). Також визначаються підстави для застосування цієї статті: втрата вчиненням діянням суспільної небезпечності або втрата самою особою суспільної небезпечності.

Залежно від масштабності зміну обстановки поділяють на два типи – широка та локальна, які охоплюють різні процеси та типи суспільних відносин, що стосуються правопорушника та визначають, чи є зміни настільки значними, щоб особа або її діяння перестали бути небезпечними для суспільства [2].

Діяння може втратити суспільну безпеку по-різному. Розглянемо декілька можливих прикладів вчинення кримінального правопорушення та впливу зміни обстановки на їх безпеку для суспільства. Допустимо, що затримано громадянина N, який зберігав певний вид наркотичних засобів без мети збуту. Це перше правопорушення громадянина, яке до того ж кваліфікується як нетяжкий злочин. Але під час провадження суспільні погляди і підхід до вирішення проблеми з обігом наркотичних засобів змінилися настільки сильно, що було підготовлено і зареєстровано законопроект, який легалізує саме цей вид наркотичних засобів. Отже, внаслідок зміни обстановки в масштабах країни, особу, що зберігала цей засіб без мети збуту, можна звільнити від кримінальної відповідальності, адже це діяння буде визнано таким, що не становить суспільної небезпеки і весь вид таких діянь з цим типом наркотичних речовин втратить суспільну безпеку. Інший приклад: громадянин К. перешкоджав законній діяльності місцевої громадської організації. Це також нетяжкий злочин вчинений вперше. Але допустимо, що поки тривало слідство ця організація була визнана незаконною, отже, внаслідок зміни обстановки, саме це діяння, вчинене особою, втратить суспільну безпеку, але весь вид таких діянь і надалі визнаватиметься небезпечним для суспільства.

А для звільнення особи від кримінальної відповідальності на підставі того, що вона перестала бути небезпечною для суспільства, не має значення чи зберегло діяння характер суспільно небезпечного. До уваги береться саме можливість здійснення особою правопорушень надалі. І для того, щоб суд використав своє право на звільнення особи від кримінальної відповідальності (а це саме право, а не обов'язок суду), потрібно довести, що ситуація навколо правопорушника змінилася настільки, що унеможливує скоєння майбутніх правопорушень. Для цього потрібно зібрати точну характеристику, що

буде відображати соціальний та психологічний стан особи та дані про її оточення [3].

Прикладом звільнення особи від кримінальної відповідальності на підставі втрати суспільної небезпечності є Ухвала Кам'янського районного суду м. Кам'янка Черкаської області від 26 листопада 2019 року, в якій зазначено, що особа, підозрювана у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч.1 ст.185 КК України (крадіжка), звільняється від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки, оскільки підозрюваний визнав вину у вчиненому правопорушенні, щиро покавсяся, переосмислив вчинене і внаслідок чого офіційно працевлаштувався. В даній справі факт працевлаштування особи означає, що в неї з'явилось джерело коштів для існування і більше немає потреби надалі вчиняти кримінальні правопорушення, тож вона перестала нести небезпеку для охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин [4].

Отже, можна зробити висновок, що кримінальним законодавством передбачена можливість уникнення кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки. Хоча саме ця підстава не є найзначнішою в судовій практиці: у 2020 році з 22 275 осіб, матеріали кримінальних проваджень яких закрито, у зв'язку зі зміною обстановки звільнено від кримінальної відповідальності 416 осіб, що становить близько 1,87% [5]. Але це не означає, що інститут звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки не важливий для суспільства. Хоч довести зміну обстановки і її вплив на особу та її діяння важко, ця підстава звільнення від кримінальної відповідальності допомагає зменшити кількість засуджених осіб, які ще на стадії досудового розслідування стали на шлях виправлення та осіб, діяння яких не буде представляти значної суспільної небезпеки, що зменшує навантаження на пенітенціарну систему.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

2. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності: постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 р., №12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-05#Text>.

3. Ухвала Дніпровського районного суду м. Києва від 14 травня 2020 року, судова справа № 755/3590/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89369812#>.

4. Ухвала Кам'янського районного суду м. Кам'янка Черкаської області від 26 листопада 2019 року Справа № 696/1259/19 Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85991939>.

5. Звіт про осіб притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання за 2020 рік Державної судової адміністрації України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/r1k_2020.

6. Горох О.П. Правові норми про «уникнення» кримінальної відповідальності. Альтернативні вирішення правових конфліктів: матеріали наук.-практ. конф, проведеної на факультеті правничих наук у межах днів науки НаУКМА (Київ, 27 січня 2017 року). К.: Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2017. С. 93–97

Малахова Вікторія Вікторівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
*Науковий керівник: Ткаченко Ірина
Михайлівна*, викладач кафедри
кримінального права Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ЇЇ ПІДСТАВИ

Серед багатограних і широко обговорюваних проблем сучасного кримінального права на особливу увагу заслуговує кримінальна відповідальність. Вона, будучи складним багатофункціональним явищем, разом з іншими видами юридичної відповідальності виконує регулятивну, превентивну, каральну, відновлювальну та виховну функції [1, с. 133].

Однак навколо поняття кримінальної відповідальності вже тривалий час точаться дискусії. Одна з причин цього полягає в тому, що нерідко Кримінальний кодекс України та інші нормативно-правові акти, а також науковцікладають різний зміст в поняття «кримінальна відповідальність». Законодавча невизначеність у теорії кримінального та кримінального процесуального права дозволяє трактувати цей термін по-різному.

Проблеми кримінальної відповідальності, її поняття та ознак досліджувалися багатьма вченими, наприклад, М.І. Бажановим, Я.М. Брайніним, Б.В. Волженкіним, А.А. Герцензоном, Т.Т. Дубініним, М.Й. Коржанським, В.М. Кудрявцевим, М.С. Таганцевим, А.Н. Трайніним, М.Д. Сергієвським, М.С. Строговичем та ін. У сучасній теорії права України дослідженням проблем правопорушень та їх ознак займаються такі науковці, як Ю.В. Баулін, М.В. Володько, М.І. Мельник, Я.І. Соловій, В.В. Сташис, В.Я. Тацій, М.І. Хавронюк, С.С. Яценко [2].

У Кримінальному кодексі України неодноразово вживається термін «кримінальна відповідальність», але зміст його не розкривається, хоча у статтях (наприклад, у ст. 2, 16, 21) та назвах статей тільки Загальної частини він вживається понад сто разів. Розробка цього поняття належить до сфери науки кримінального права.